

مدل عملکرد بهینه آموزش و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی

مبثنی بر نظریه داده بنیاد

احمد عباسی دره بیدی^۱، طیبه زارعی^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر ارائه مدل عملکرد بهینه آموزش و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی با توجه به معارف دینی بود. روش پژوهش کیفی و با تکنیک نظریه داده بنیاد انجام شد. جامعه آماری پژوهش کلیه استادان دانشگاه، معلمان آموزش و پرورش، روحانیون حوزوی سطح سه و چهار و آگاه به موضوع در استان اصفهان بودند که به شیوه نظری و هدفمند با روش گلوله برفی انتخاب شدند. در این پژوهش اطلاعات با انجام ۱۳ مصاحبه به اشباع نظری رسید که برای اطمینان بیشتر مصاحبه‌ها تا نفر ۱۵ ادامه یافت. اطلاعات در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شد. یافته‌های پژوهش شامل ۱۷ مقوله اصلی و ۱۳۹ مقوله فرعی بودند که در نشانگرهای شرایط علی (اخلاق و معنویت، عدالت، تعلیم و تربیت کاربردی)، شرایط زمینه‌ای (توجه به زیر ساخت‌ها، الگوها و مدیریت منابع و محتوا)، شرایط مداخله‌گر (نهادهای همسو، فضای مجازی، سیاست‌های کلی و عوامل محیطی)، راهبردها (مشارکت همگانی، برنامه‌ریزی و ترسیم افق آینده، گفت‌وگو سازی)، پیامدها (شکل‌گیری و توسعه سبک زندگی اسلامی، جامعه‌پذیری، کاهش آسیب‌ها و پیدایش شرف و توسعه) جمع‌بندی و بر ساخت شدند و با هسته مرکزی پژوهش «عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی» مدل پارادایمی پژوهش شکل گرفت. مدل حاضر بازنمای شرایط، علل، عوامل و ضرورت‌های لازم است که برای کسب نتایج مطلوب لازم است تمام شاخص‌های اثرگذار با اتخاذ تدابیر و راهبردهای لازم، پیامدهای این امر را فراهم سازند.

واژگان کلیدی:

عملکرد بهینه، آموزش و تربیت، سبک زندگی اسلامی، نظریه داده‌بنیاد.

۳۲

دوره ۱۲، شماره ۴، پیاپی ۳۲
زمستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳-۲-۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳-۱۲-۲۵

صص: ۲۵۰-۲۳۵

شابا چاپی: ۲۳۲۲-۵۵۹۹

رتبه علمی

ب

پژوهشی صنعت گواهی در:
JOURNALS.MSRT.IR

۱. کارشناسی ارشد گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۲. استادیار گروه معارف، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول) t.zareie18@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله

تعلیم و تربیت مهم‌ترین ویژگی انسانی و ابزاری کارآمد برای انتقال فرهنگ و نفوذ دانش به اندیشه و قلب انسان‌ها است. در واقع بخش زیادی از دانش و اطلاعات افراد در مورد خود، جهان اجتماعی و هستی ریشه در تعلیم و تربیت دارد. زیرا علم آموزی عامل مهم در کسب راه و روش زندگی است و حضرت علی (ع) فرموده‌اند: «علم کسب کنید تا زندگی را برای شما کسب کند» (تمیمی‌آمدی، ۱۳۶۶: ۶۳) و امام رضا (ع) نیز در سخنی زیبا علم‌آموزی را امری واجب و موجب تربیت شایسته و نظم زندگی می‌داند و در این رابطه می‌فرماید: «طلب علم عبادت، آموزش آن نیکی، گفتگوی علمی تسبیح و عمل به آن جهاد و آموزش آن به کسی که آگاهی ندارد صدقه و دادن آن به اهلش موجب نزدیکی به خدا است...» (طوسی، ۱۴۱۴: ق: ۴۸۸) و مسلماً بلوغ و بالندگی انسان از مسیر دانش و هدیریت آن که مورد تأکید پیامبر (ص) و اغلب دانشمندان است، میسر می‌شود (نچاران و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۰).

تربیت باعث جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری شده و از این طریق ارزش‌ها و هنجارهای جامعه به نسل جدید انتقال داده و درونی‌سازی می‌شود (شمشیری و شاهسینی، ۱۳۹۳). عموماً مهمترین کارکرد نظام تعلیم و تربیت فرهنگ‌پذیری و جامعه‌پذیری است (علاقه‌بند، ۱۳۸۷) و براین اساس نقش مهمی در توسعه و پیشبرد سبک زندگی و پیشرفت و توسعه دارد، زیرا اساساً سبک زندگی ناظر بر کیفیت، چگونگی و شیوه رفتار دلالت دارد (حسین‌زاده و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۲) و این امور عمدتاً آموختنی هستند. معرفی الگوهای مختلف زندگی و افکار توسط تعلیم و تربیت باعث می‌شود تا افراد و شهروندان یک جامعه سبک زندگی مناسب زمان و مکان خود را شناخته و مورد استفاده قرار دهند. اهمیت تعلیم و تربیت موجب انجام مطالعات گسترده‌ای در زمینه تأثیر آن بر جوانب مختلف زندگی شده است که این امر با دقت و توجه بیشتر نظام‌های حاکم جهان بر تعلیم و تربیت همراه است و از گذشته مورد توجه فرهنگ اسلامی بوده است (داودی و حسینی، ۱۳۹۳: ۱۳۶). با توجه به آنچه گفته شد و اهمیت تعلیم و تربیت می‌توان گفت که نظام تعلیم و تربیت از طریق آموزش ارزش‌ها و هنجارها، هویت‌بخشی به افراد، افزایش علم و دانش، تغییر نگرش و باور در توسعه سبک زندگی سودمند است و از آنجا که عادات و پرورش را در افراد شکل می‌بخشد (یوسف‌زاده، ۱۴۰۱: ۱۲۴) نتیجه آن سبک زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (ابراهیمی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۷).

یکی از مفاهیم مهم فرهنگی و اجتماعی که در سال‌های اخیر در میان صاحب‌نظران و پژوهشگران رشد چشم‌گیری داشته و احاد علوم را تحت تأثیر قرار داده است، مفهوم «سبک زندگی» است که نشانگر زوایای مختلف اندیشه و زندگی انسان است و با علوم مختلف در ارتباط است. از جمله رویکردهای مهم در مطالعات سبک زندگی، رویکردهای جامعه‌شناسان و روانشناسان است که هر دو گروه ویژگی‌های اجتماعی و فردی زندگی را با نگاه به زیست این جهانی مورد مطالعه قرار می‌دهند. این در حالی است که دین‌شناسان زاویه نگاه بزرگتری دارند و سبک زندگی مدنظر آن‌ها فراتر بوده و علاوه بر زندگی دنیا، زندگی آخرت را نیز در بر می‌گیرد (پاینده، ۱۳۸۲: ۲۵۰). از نگاه دین اسلام و اندیشه‌های آن، گونه‌ای از سبک زندگی مطلوب است که انسان از طریق آن بتواند رابطه خود را در عرصه‌های چهارگانه ارتباط (خدا، خود، دیگران و طبیعت) تنظیم کند (تمیمی، ۱۳۶۶: ۳۵۳)، و از لایه‌های درونی مانند بینش، تفکر و نگرش و ارزش‌ها و انگیزه‌ها شروع کرده و با احساسات، اعمال و رفتار خود یک هویت دینی متمایز شکل دهد (جوادی آملی، ۱۳۹۱: ۴۴).

بسیاری معتقدند که نظام تعلیم و تربیت در راستای توسعه سبک زندگی اسلامی نیازمند رجوع به منابع اصیل و متناسب با فرهنگ ایرانی اسلامی است که می‌تواند کیفیت زندگی مطلوب و پیشرفت جامعه را به همراه داشته باشد. زیرا عموماً با علم‌آموزی و تربیت صحیح است که انسان می‌تواند مهارت‌های زندگی معقول و مطلوب را فراگرفته و برای رسیدن به پیشرفت، رشد و کمال خود تلاش کند (حیدری، ۱۳۹۷: ۶). آنچه در این زمینه مهم است وجود منابعی است که بتوان از آن‌ها در جهت تعلیم و تربیت و ارتقای سبک زندگی بهره‌مند گردید. سیره و روش زندگی معصومین (ع) بر اساس آیه تطهیر و اخبار و روایات از مهم‌ترین منابع پیرامون مؤلفه‌های تربیتی است (فروزش و محسنی‌نژاد، ۱۳۹۳: ۴۴۳) و سیره امام رضا (ع) که حدود ۳ سال از امامت و زندگی خود را در ایران سپری کردند به عنوان یک منبع الهی و علمی سرشار از آموزه‌های تعلیم و تربیتی است که قادر است انسان را به رشد و کمال حقیقی رهنمون کند (عظیم‌زاده اردبیلی و حمیدی‌پور، ۱۳۹۳: ۱۵۹).

امام رضا (ع) توجه به جامعیت و شمول را از ابعاد مهم تعلیم و تربیت می‌داند (ابن بابویه، ۱۳۱۷، ج ۱: ۴۵۰) و همیشه به حفظ اخلاق و توجه به تربیت اخلاقی افراد تأکید دارد. به عنوان نمونه احترام و رعایت ادب نسبت به دیگران همیشه مورد توجه شان بوده است و احترام دیگران را رعایت می‌کردند. روایت شده است: «هرگز اتفاق نیفتاد که در سخن گفتن به کسی جفا کند. هر که با او گفتگو می‌کرد، کلامش را قطع نمی‌کرد و فرصت می‌داد تا آخرین سخن خود را بگوید. اگر کسی حاجتی نزد او می‌آورد، در صورت امکان ابداً او را مأیوس نمی‌کرد. در حضور کسی پایش را دراز نمی‌کرد و تکیه نمی‌داد. هیچ وقت به غلامان خود ناسزا نمی‌گفت و آب دهان خویش را به روی زمین و جلوی کسی نمی‌انداخت و هنگام خندیدن هم قهقهه سر نمی‌داد و با صدای بلند نمی‌خندید بلکه تبسم می‌فرمود» (ابن بابویه، ۱۳۷۸، ج ۱: ۱۸۴). بدین ترتیب سیره و سبک زندگی ایشان به عنوان یک الگو و منبع کامل تعلیم و تربیتی است که می‌تواند سبک زندگی اسلامی را توسعه بخشد. بدون شک صرف تعلیم و تربیت برای توسعه سبک زندگی اسلامی کافی نیست و با توجه به مشاهدات و نتایج تحقیقات (صفری مهجن‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۸) که نشان از وجود کاستی‌ها و ضعف‌هایی در عملکرد بهینه تعلیم و تربیت در توسعه سبک زندگی دارد، بهینه‌سازی عملکرد تعلیم و تربیت نیازمند منابع و الگوها همراه با توجه به آموزه‌های دین اسلام و معارف معصومین (ع) است. به همین دلیل هدف پژوهش حاضر ارائه مدل عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی ایرانی اسلامی با توجه به معارف دینی است.

پیشینه و چارچوب مفهومی پژوهش

موضوع تعلیم و تربیت و سبک زندگی از مباحث پرکاربرد میان محققان است که تحقیقات و پژوهش‌های فراوانی پیرامون آن‌ها انجام شده است که در ادامه به برخی از آن‌ها که ارتباط بیشتری با موضوع پژوهش دارند، اشاره می‌شود:

- پورامینی (۱۴۰۱) در کتابی با عنوان «بر مدار آفتاب: سبک زندگی بر مدار حیات رضوی» به بررسی سبک زندگی و تعالیم آن در سیره و زندگی امام رضا (ع) از تولد، ارتباط با خدا، امامت، ویژگی‌های شخصیتی امام رضا (ع)، خانه و خانواده، جامعه، بهداشت و سلامت که مفاهیم تعلیمی و تربیتی هستند پرداخته است.

- اسدیان و حیدری کلجه (۱۴۰۱) با مطالعه وضعیت سبک زندگی اسلامی - ایرانی دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان به این نتیجه رسیدند که هرچند دانش، اطلاعات و نگرش دانشجویان پیرامون سبک زندگی اسلامی - ایرانی مطلوب است ولی عملکرد و عمل به آن در بین آنان و وضعیت مطلوبی ندارد و در زندگی شخصی خیلی به این آموزه‌ها عمل نمی‌کنند و لازم است علاوه بر تعلیم سبک زندگی، تربیت آن نیز توسعه یابد و الگوهای شایسته رفتاری برای آنان معرفی و ارائه گردد.

- در مصوبه مبانی، اصول و الزامات پیاده سازی برنامه جامع سبک زندگی اسلامی - ایرانی (۱۴۰۱) در ماده ۴ اشاره شده است که علاوه بر سایر مؤلفه‌های اثرگذار و مرتبط، وزارت آموزش و پرورش به عنوان نهاد اصلی تعلیم و تربیت در کشور با داشتن عرصه‌های تحصیل، تربیت اخلاقی و اندیشه ورزی می‌تواند در تسهیل انتقال بین نسلی و تقویت سبک زندگی اسلامی - ایرانی بسیار اثرگذار باشد.

- رسا و فراهانی (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای که به تبیین علل تفاوت سبک زندگی اسلامی با سایر سبک های زندگی از دیدگاه قرآن کریم پرداختند به این نتیجه رسیدند که خداوند در قرآن علاوه بر آنکه دین اسلام را به عنوان برترین دین الهی بر شمرده، سبک زندگی اسلامی را نیز به عنوان سبک زندگی برتر تأیید و توصیه نموده است. منشاء و علت اصلی تفاوت سبک زندگی فرد مسلمان با سایر افرادی که به سبک‌های زندگی غیر اسلامی گرایش دارند در خدا محوریت سبک زندگی انسان مسلمان در برابر انسان‌مداری سایر سبک‌ها است.

- امینی و همکاران (۱۳۹۸) با مطالعه پیوند مساجد و آموزش و پرورش به عنوان عامل مهم زمینه ساز در نهادینه سازی سبک زندگی اسلامی به این نتیجه رسیدند که پیوند میان مسجد و مدرسه و خانواده ریشه در آموزه‌های اسلامی و سبک و سیره پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) دارد که پیوند میان آن‌ها از طریق راهبردهای بستر سازی از طریق تعامل، تشویق دانش آموزان برتر در مساجد، تجلیل از جوانان تازه ازدواج کرده در مساجد همراه تقویت مشارکت و مسئولیت پذیری عموم مردم و خانواده‌ها و نهادها و از همه مهم‌تر آموزش و پرورش در امور مساجد در کنار الزامات پیاده سازی می‌تواند در نهادینه ساختن سبک زندگی اسلامی مؤثر باشد.

- حیدری (۱۳۹۸) با بررسی نقش تعلیم و تربیت در سبک زندگی بر این عقیده است که تعلیم و تربیت مهم‌ترین نقش را در صعود یا سقوط انسان دارد و اگر بتوان از طریق تعلیم و تربیت که مطابق با سنت، کتاب و عقل باشد، قرآن، ایمان، اخلاق، اصول و احکام دین را به عنوان مهم‌ترین اولویت‌های آموزش و پرورش در جهت چگونگی انسانی زیستن و سبک زندگی اسلامی ارائه نمود، به روشن شدن این جایگاه پی برده خواهد شد.

- اسماعیلی جو شقانی و همکاران (۱۳۹۸) با طراحی مدل نوین سبک زندگی ایرانی - اسلامی از طریق نظریه داده بنیاد به این نتیجه رسیدند که چهار دسته از شرایط شامل عوامل محیطی، فردی، انسانی و نگرش‌ها و ارزش‌ها در شکل‌گیری سبک زندگی اثرگذار هستند.

- درخشه و صفائیان (۱۳۹۶) با بررسی عوامل مؤثر بر سبک زندگی ایرانیان در راستای دست‌یابی به اهداف برنامه چشم‌انداز ۱۴۰۴ به این نتیجه رسیدند که یکی از شاخص‌های اصلی در رسیدن به سبک زندگی ایرانی - اسلامی توجه به نهادها و ساختار آموزشی کشور است که باید به دور از مدرک‌گرایی و افزایش ارتقای آن از لحاظ کیفی باشد.

- حسین‌پور و همکاران (۱۳۹۶) با تبیین سبک زندگی اسلامی (رضوی) و بیان راهکارهایی در جهت تداوم آن در جامعه ایران، به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین مؤلفه‌های سبک زندگی در سیره امام رضا (ع) شامل ابعاد فردی (وظایف فردی و خانوادگی) و اجتماعی (وظایف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، دفاعی و امنیتی) است که با شیوه‌های مختلف سخنرانی، انتشار رسانه‌های چاپی و بیان در فضای مجازی تبلیغ می‌شود.

مهم‌ترین مفاهیم پژوهش تعلیم و تربیت و سبک زندگی هستند که در ادامه به بررسی آن‌ها پرداخته می‌شود؛

- تعلیم و تربیت

تعلیم و تربیت از دو کلمه «تعلیم» و «تربیت» تشکیل شده است که تعلیم مصدر باب تفعیل از ریشه «ع - ل - م» و به معنای آموختن و آگاهانیدن (دهخدا، ۱۳۷۳، ج ۴: ۵۹۷۱) و بیان و روشن کردن چیزهایی است که شخص جاهل به کمک آنها عالم می شود (طبرسی، ۱۴۰۶، ج ۹: ۲۹۹) و تربیت در لغت از ماده ربو و در باب تفعیل به معنای زیادت و فزونی است. منظور از تربیت «فعالیتی منظم و مستمر در جهت کمک به رشد جسمانی، شناختی، اخلاقی، اجتماعی و عاطفی افراد به گونه‌ای است که نتیجه آن در شخصیت مرتبی به ویژه در رفتارهای او ظاهر خواهد شد (حاجی‌ده‌آبادی، ۱۳۷۹: ۱۲). به عبارت کلی تعلیم و تربیت فعالیتی است از طرف والدین یا معلمان یا هر شخص و مکان دیگر که به منظور اثر گذاری بر شناخت، نگرش و اخلاق و رفتار یک فرد بر اساس اهداف از پیش تعیین شده انجام می‌گیرد (حسینی‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۱۲)

- سبک زندگی اسلامی

سبک زندگی کلیت بی‌همتا و فردی زندگی است که همه فرایندهای عمومی زندگی ذیل آن قرار می‌گیرد (آدلر، ۱۹۵۶: ۱۹۱) و شیوه‌ای نسبتاً ثابت است که فرد اهداف خود را بر سبک آن دنبال می‌کند (کاوایانی، ۱۳۹۰: ۲۸) و چون تحت تأثیر هنجارهای اجتماعی و محیط فیزیکی است (صالحی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۱۶) بر اساس فرهنگ‌ها و آئین و قوانین جوامع مختلف گونه‌های مختلفی از آن تعریف شده است که سبک زندگی اسلامی یکی از آنان است و مراد از آن چارچوب کلی است که افراد بر اساس آن، مسیر خویش به سوی هدف نهایی و سعادت پایدار را با توجه به تعالیم و دستورات دین اسلام تعقیب می‌نمایند. در واقع این چارچوب کلی، از سوی پروردگاری ترسیم شده که خالق عالم، آدم و آگاه به ابعاد وجودی اوست (فیضی، ۱۳۹۲: ۴۲).

روش پژوهش

روش پژوهش کیفی و مبتنی بر رهیافت نظریه داده‌بنیاد شامل مفهوم سازی، تعریف و تعیین مقوله‌ها، پرورش مقوله‌ها و مرتب‌سازی از طریق فرضیات یا جملات ارتباطی است. پارادایم اصلی پژوهش تفسیری است و مدل و نظریه پردازی بر پایه مفاهیم اصلی از اطلاعات گردآوری شده در زمینه مورد نظر است (کوربین و استراوس^۱، ۲۰۰۸). جامعه مورد مطالعه شامل نخبگان صاحب‌نظر و آگاه در حوزه موضوع تحقیق در استان اصفهان در سال ۱۴۰۲ بودند که به روش هدفمند و نظری با شیوه گلوله برفی^۲ انتخاب شدند و از طریق مصاحبه‌های عمیق و نیمه ساخت یافته اطلاعات از آنان گردآوری شد. همچنین علاوه بر اطلاعات به دست آمده از مصاحبه‌ها از منابع دیگر مانند کتب، مقالات و پژوهش‌های مرتبط با موضوع در حوزه تعلیم و تربیت، سبک زندگی اسلامی و سیره و رفتار معصومین و از جمله امام رضا (ع) نیز استفاده شد. مهم‌ترین پرسش از شرکت‌کنندگان این بود که «عوامل و شرایط عملکرد بهینه آموزش و تربیت برای توسعه سبک زندگی اسلامی چیست؟» و در ادامه با توجه به پاسخ مشارکت‌کنندگان سوالات به سمت اهداف پژوهش و بررسی شرایط مختلف و مرتبط مانند شرایط علی و زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای عملکرد بهینه تعلیم و تربیت در جهت توسعه سبک زندگی اسلامی و زمینه سازی پیشرفت سوق داده شد. اطلاعات پژوهش با انجام ۱۳ مصاحبه به اشباع نظری رسید و پژوهشگر برای اطمینان بیشتر از یافته‌ها، مصاحبه‌ها را تا نفر ۱۵ ادامه دادند. ویژگی‌های جمعیت شناختی نمود مورد مطالعه در جدول ۱ ارائه شده است.

1 Corbin & Strauss

2 Snowball Sampling

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی نمونه مورد مطالعه

ردیف	دانشگاه‌های مصاحبه‌شوندگان	تعداد	جنسیت		مدرک تحصیلی		
			مرد	زن	کارشناس ارشد	دکتری	حوزوی (سطح ۳ و ۴)
۱	دانشگاه اصفهان	۳	۲	۱	۰	۲	۱
۲	حوزه‌های علمیه	۲	۲	۰	۱	۰	۱
۲	دانشگاه صنعتی اصفهان	۳	۲	۱	۰	۳	۰
۳	دانشگاه‌های آزاد اسلامی	۳	۲	۱	۰	۳	۰
۴	پیام نور و آموزش و پرورش	۴	۲	۲	۲	۱	۱
مجموع	-	۱۵	۱۰	۵	۳	۹	۳

برای ارزیابی پژوهش داده بنیاد معیار مقبولیت توسط کوربین و استراوس (۲۰۰۸) ارائه شده است و بدین معنا است نتایج به دست آمده تا چه اندازه بیانگر تجارب و دانش پاسخگویان و مخاطبان و پژوهشگران در مورد پدیده مورد مطالعه است. آن‌ها معیارهای مختلفی را برای مقبولیت معرفی کردند که از جمله می‌توان به حساسیت پژوهشگر، روش‌شناسی دقیق و تکرار یافته‌ها و بازخورد آگاهان از موضوع اشاره نمود (مقدم و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۳) و در این پژوهش علاوه بر حساسیت پژوهشگر اطلاعات به دست آمده در اختیار چند نفر از آگاهان موضوع قرار گرفت و این افراد نیز بر درستی اطلاعات تأکید نمودند. برای پایداری پژوهش نیز از روش‌های سابر سی که نشانگر وضوح و روشنی فرآیند تصمیم‌گیری به کار رفته توسط محقق و سازگاری مطالعه است (داوینگ، ۲۰۰۴) استفاده شد. بدین ترتیب که فرآیند اجرای تصمیمات و همچنین داده‌های خام، کدها، مقولات، فرآیند مطالعه و سوالات و اهداف در اختیار دو نفر از صاحب‌نظران قرار گرفت و با حساسیت دقیق تأیید شد. کدگذاری با تأکید صاحب‌نظران به صورت کدگذاری باز^۱، کدگذاری محوری^۲ و گزینشی^۳ انجام شد. در مرحله اول اطلاعات به دقت و مفاهیم کلیدی و مقوله‌های کلی مشخص گردید. در مرحله دوم یا همان کدگذاری محوری مفاهیم بر اساس اشتراکات و همگنی کنار هم قرار گرفتند و در مرحله سوم یافته‌های به دست آمده نظریه‌پردازی و مدل اصلی پژوهش شکل گرفت.

یافته‌های پژوهش

با توجه به فرآیند پژوهش پس از انجام مصاحبه‌ها با صاحب‌نظران اطلاعات بدست آمده از شرکت‌کنندگان طبقه‌بندی گردید و مهمترین مفاهیم و مقولات بیان شده توسط افراد مشارکت‌کننده در پژوهش استخراج و در قالب مضامین جداگانه در جداول مربوطه گردآوری شدند. در ادامه ضمن بازشناسی و تعاریف شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر یافته‌های پژوهش ارائه می‌گردد.

شرایط علی

منظور عواملی است که موجب شکل‌گیری یک پدیده خاص شده و عموماً به صورت مستقیم در شکل‌گیری و چرایی پدیده نقش دارند (استراوس و کوربین، ۱۴۰۱، ۱۵۳). در پژوهش حاضر شرایط علی متنوعی پیرامون عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با

- 1 Downing
- 2 Open Coding
- 3 Axial Coding
- 4 Selective Coding

رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی توسط مصاحبه شونده‌گان بیان شد که در ۳ مضمون اصلی با عناوین «اخلاق و معنویت»، «عدالت»، «تعلیم و تربیت کاربردی» ذیل ۳۱ مفهوم کلی بر ساخت گردید.

جدول ۲- شرایط علی عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی

شرایط علی	مضمون‌های اصلی	مفاهیم
		<p>تقویت آموزش اخلاق در مراکز آموزشی، اشاعه معنویت، همدلی و همدردی، خدامحوری، وجدان اخلاقی در زندگی، تقویت اخلاق عمومی، تأکید بر انجام واجبات دینی، رعایت ارزش‌های اخلاقی در عمل، داشتن ظرفیت نقد و گفتگو، توجه به کرامت انسانی، تقویت ایمان، رعایت تقوا، تمرین و تکرار کارهای نیک و اخلاقی، ترویج سیره رضوی</p>
عدالت		عدالت در تعلیم و تربیت، تساوی فرصت‌ها، عدالت در قانون‌گرایی، شایسته‌سالاری، توزیع برابر منابع و امکانات، بسترسازی عادلانه، تعادل در تعلیم و تربیت، عدالت در گفتار و عمل، تناسب محتوا با شرایط، برنامه‌های آموزشی توسعه سبک زندگی، آموزش و تکرار عادات صحیح رفتار، الگوسازی با توجه به سیره معصومین (ع)، پرهیز از مدرک‌گرایی، دانش کاربردی، تنوع در فعالیت‌های تعلیمی و تربیتی، برگزاری اردوهای کاربردی، شکوفایی استعداد‌های متربیان، استفاده از ظرفیت‌های شهر مشهد و آستان قدس رضوی،
		تعلیم و تربیت کاربردی

(منبع: یافته‌های پژوهش)

برخی از مصاحبه شونده‌گان در توضیح و تبیین شرایط علی عملکرد بهینه تعلیم و تربیت در توسعه سبک زندگی اسلامی به مواردی مثل تخصیص عادلانه منابع و فرصت‌ها در میان افراد جامعه اشاره داشتند. که در ادامه نمونه‌ای از این نظرات ارائه می‌گردد:

- به نظر می‌رسد برای بهینه‌سازی نقش و جایگاه تعلیم و تربیت در راستای توسعه سبک زندگی اسلامی آنچه از همه مهم‌تر است، بحث عدالت در آموزش و پرورش است که ظاهراً به فراموشی سپرده شده است و تعلیم و تربیت در ایران به سمت دو قطبی شدن پیش می‌رود و مدارس طبقات مرفه از سایرین جدا شده است، به همین دلیل لازم است قبل از هر چیزی عدالت در تعلیم و تربیت و توزیع منابع به صورت برابر مد نظر قرار گیرد (پاسخگوی شماره ۷).

شرایط زمینه‌ای: شرایط زمینه‌ای با محیط کلان پدیده ارتباط دارند و عمدتاً ریشه در شرایط علی دارند که در واقع نتیجه پیوند شرایط علی برای شکل دادن به الگوهای متفاوت هستند (استراوس و کوربین، ۱۴۰۱، ۱۵۴). در بهینه‌سازی عملکرد تعلیم و تربیت در توسعه سبک زندگی اسلامی با توجه به معارف دینی، پس از بررسی مصاحبه‌ها و اطلاعات به دست آمده، ۳ مضمون اصلی «توجه به زیر ساخت‌ها»، «الگوها» و «مدیریت منابع و محتوا» ذیل ۲۶ مفهوم کلی بر ساخت گردید که در جدول شماره ۳ قابل مشاهده است.

جدول ۳- شرایط زمینه‌ای عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی

شرایط زمینه‌ای	مضمون‌های اصلی	مفاهیم
	توجه به زیرساخت‌ها	
مربیان کارآزموده و متخصص، نظارت، تکلیف‌خواهی از مسئولان، انگیزه کافی،		
تقویت مشارکت مردم، توجه به مساجد، بسیج، کانون‌های تعلیم و تربیت		
به روزرسانی مراکز آموزشی، توسعه کانون‌های فرهنگی و تربیتی، مسئولیت-پذیری لازم و کافی، شرایط محیطی مناسب،		
الگوسازی		به روز بودن منابع، رفع موانع و مشکلات تعلیم و تربیت اسلامی،
		معرفی و تقدیر از سرآمدان تعلیم و تربیت، ارائه بهترین شیوه‌های عمل و رفتار
مدیریت منابع و محتوا		معرفی الگوهای برتر تربیتی، الگوسازی از ائمه معصوم(ع)،
		دانش لازم، مهارت کافی، تولید طرح و برنامه‌های تخصصی و کاربردی،
		مدیریت منابع انسانی، مدیریت سایر منابع، تخصیص بودجه لازم،

(منبع: یافته‌های پژوهش)

عمده مصاحبه شوندگان به نقش مهم زیرساخت‌ها برای بهبود عملکرد تعلیم و تربیت اتفاق نظر داشتند و براین عقیده بودند که برای شروع هر کاری لازم است تا ابتدا ضرورت‌ها و نیازهای اولیه یا همان زیرساخت‌ها فراهم گردد تا بتوان سایر موارد را دنبال کرد. به عنوان نمونه یکی از پاسخگویان چنین بیان داشت:

... معتقدم زیرساخت‌های تعلیم و تربیت در جامعه باید طوری باشد که سبک زندگی اسلامی پیامد غیرقابل انکار و مسلم آن باشد، آن هم به گونه‌ای که به همه ابعاد توجه کافی بشود و علاوه بر شرایط محیطی و مکان‌های تعلیم و تربیت، نیروهای انسانی نیز توانایی، مهارت و تخصص کافی را داشته باشند (پاسخگوی شماره ۵).

شرایط مداخله‌گر: منظور شرایطی هستند که با توجه به مثبت یا منفی بودن و عملکردی که دارند می‌توانند در پدیده مداخلاتی ایجاد کنند و باعث کاهش یا افزایش اثرات آن شوند (محسنی تبریزی، ۱۳۹۵، ۱۴۸). نتایج مصاحبه درباره شرایط مداخله‌گر عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی در ۴ مضمون اصلی شامل «نهادهای همسو»، «فضای مجازی»، «سیاست‌های کلی» و «عوامل محیطی» ذیل ۲۲ مفهوم کلی شناسایی و برساخت گردید (جدول ۴).

جدول ۴- شرایط مداخله‌گر عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی

شرایط مداخله‌گر	مضمون‌های اصلی	مفاهیم
	نهادهای همسو	
کانون‌ها و مراکز پرورشی، دارالقرآن‌ها، اردوگاه‌ها، مراکز ورزشی و تفریحی،		
فضای مجازی		فضای مجازی و اینترنت، تبلیغات، رسانه‌های سمعی و بصری،
		ارتباطات بین الملل، فرصت‌ها و چالش‌های فضای مجازی،
سیاست‌های کلی		پایش برنامه‌های تعلیم و تربیت، تخصیص بودجه کافی،
		نظارت و پیگیری مستمر، تناسب امکانات،

		آینده‌نگری، سیاست‌گذاری‌ها،
	عوامل محیطی	کمیت و کیفیت مراکز تعلیم و تربیت، گروه دوستان و آشنایان،
		شرایط جامعه و اجتماع، عوامل محیط طبیعی و جغرافیایی،

(منبع: یافته‌های پژوهش)

در توسعه سبک زندگی اسلامی مبتنی بر عملکرد بهینه تعلیم و تربیت، شرایط مختلفی مداخله‌کننده هستند که بر اساس نظرات نخبگان آگاه از موضوع یکی از مهم‌ترین آن‌ها فضای مجازی و رسانه‌ها هستند، آن‌ها با قدرت و نفوذی که در میان مردم دارند فرصت‌ها و چالش‌هایی را برای تعلیم و تربیت فراهم کردند که برخی مواقع در بهینه‌سازی تعلیم و تربیت اثر مثبت یا منفی دارد. در ادامه یکی از نظرات مصاحبه‌شوندگان در توضیح اثرات فضای مجازی در عملکرد بهینه تعلیم و تربیت بیان می‌شود:

- فضای مجازی این توانایی را دارد که به نیروی یاریگر تعلیم و تربیت تبدیل شود و از طرفی نیز می‌تواند به عنوان تهدیدکننده اساسی برای آن باشد، با شیوع کرونا ارزش و اهمیت رسانه و فضای مجازی در تعلیم و تربیت بیشتر آشکار شد ولی با گسترش انحرافات و نبود فرهنگ استفاده صحیح، فضای مجازی می‌تواند تهدیدی برای تعلیم و تربیت و حتی سبک زندگی اسلامی باشد (پاسخگو شماره ۱).

راهِبردها: استراتژی‌ها یا راهبردها اقدامات مثبت یا منفی هستند که در برابر شرایط موجود پدید آمده و این امکان را به افراد می‌دهد که در مواجهه با پدیده و اتفاقات پیرامون آن بتوانند آن را در شرایط عالی مدیریت کنند (استراوس و کوربین، ۱۴۰۱، ۱۵۵). بر اساس نظر شرکت‌کنندگان در پژوهش، راهبردهای مختلفی برای عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی می‌توان لحاظ کرد که تحت عنوان ۳ مضمون اصلی «مشارکت همگانی»، «برنامه‌ریزی و ترسیم افق آینده»، و «گفتمان‌سازی» همراه با ۲۰ مفهوم کلی شناسایی و برساخت شدند (جدول ۵).

جدول ۵- راهبردهای عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی

	مضمون‌های اصلی	مفاهیم
راهبردها	مشارکت همگانی	تقویت ارتباط و مشارکت نظام تعلیم و تربیت با نهادهای معنوی مثل مساجد و کانون‌ها،
		افزایش مشارکت نخبگان، افزایش مشارکت مردم،
		عمل به تکالیف، دقت در کسب رزق و روزی،
	برنامه‌ریزی و ترسیم افق آینده	داشتن طرح و برنامه، برنامه‌ریزی هدفدار، برنامه جهت استفاده از فناوری به روز در تعلیم و تربیت و سبک زندگی، ساخت الگوی سبک زندگی رضوی،
		آینده‌نگری، هدفمندی تعلیم و تربیت، مدیریت منابع، جهانی‌سازی سیره رضوی،
		تعلیم و تربیت کاربردی، نیازسنجی تعلیم و تربیت با نگاه به سبک زندگی اسلامی،
	گفتمان‌سازی	گفتمان‌سازی حول نقش مهد کودک‌ها و مدارس و دانشگاه‌ها، تقویت مبنایها،

	گفتمان سازی تخصصی تعلیم و تربیت و سبک زندگی، برگزاری کارگاه و همایش و سخنرانی متناسب، ترویج و توسعه اجتماعی مفاهیم سبک زندگی اسلامی ذیل تربیت،
--	--

(منبع: یافته‌های پژوهش)

همانطور که در جدول راهبردها آمده است عملکرد بهینه تعلیم و تربیت نیازمند گفتمان سازی است و مشارکت‌کنندگان در پژوهش نیز بر این امر تأکید داشتند که توسعه سبک زندگی ذیل عملکرد تعلیم و تربیت نیازمند گفتمان سازی و ترویج مفاهیم سبک زندگی در پرتو تعلیم و تربیت در جامعه است.

پیامدها: پیامدها همان نتایج و اثراتی هستند که از به‌کار بردن استراتژی‌های یک پدیده حاصل می‌شوند. راهبردهای یک پدیده می‌تواند خواسته یا ناخواسته پیامدهای آن را تحت تأثیر قرار دهد و این‌که پیامدها واقعاً نتیجه دلخواه آن پدیده هستند، بستگی به درستی یا نادرستی انجام استراتژی‌ها دارد (استراوس و کوربین، ۱۴۰۱). از کدگذاری برای برساخت پیامدهای عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی ۴ مضمون اصلی با عنوان «شکل‌گیری و توسعه سبک زندگی اسلامی»، «جامعه‌پذیری»، «کاهش آسیب‌ها» و «پیشرفت و توسعه» همراه با ۴۰ مفهوم کلی شکل گرفتند (جدول ۶).

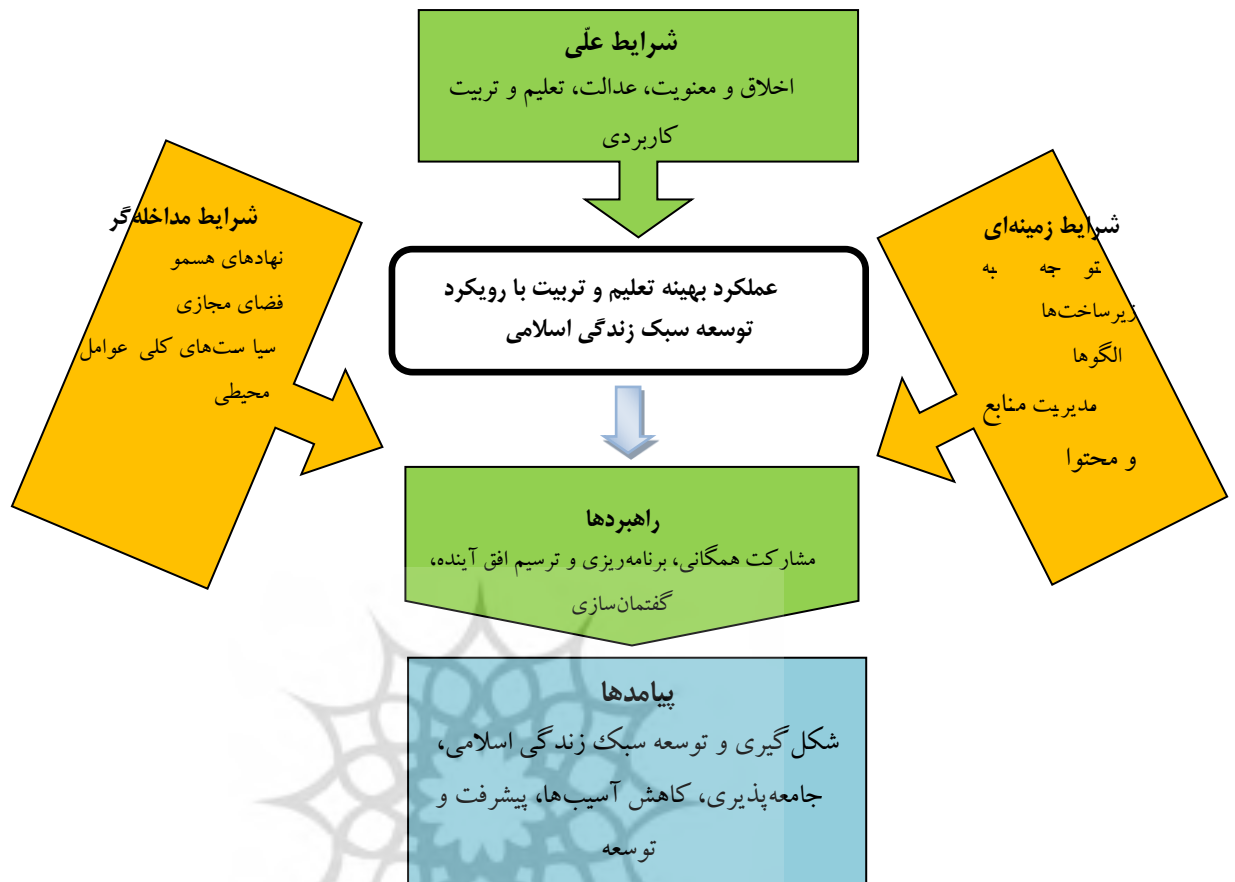
بهبود فرآیند تعلیم و تربیت در هر جامعه اساس پیشرفت و توسعه آن جامعه از طریق نیروی انسانی ر شدیافته با برنامه‌ها و اهداف تعریف شده است. از طریق تعلیم و تربیت می‌توان تمام حوزه‌های مختلف سبک زندگی اسلامی را در جامعه معرفی، آموزش و توسعه داد و آن‌ها را نهادینه ساخت.

جدول ۶- پیامدهای عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی

	مفاهیم	مضمون‌های اصلی	
پیامدها	بروز استعداد و خلاقیت، استحکام فرد و خانواده، شکوفایی فطرت توحیدی	شکل‌گیری و توسعه سبک زندگی اسلامی	
	بومی سازی سبک زندگی، اصلاح سبک زندگی، نشاط و پویایی،		
	تکامل جامعه، زندگی خوب،		
	بهبود روابط اجتماعی، شناخت بهتر خود و جامعه، درونی‌شدن ارزش‌ها، حفظ حقوق دیگران، رشد فکری و اخلاقی	جامعه‌پذیری	
	انجام وظایف، احساس مسئولیت، تربیت صحیح و اصولی، هویت‌یابی صحیح،		
	آرامش روحی و روانی، سلامت فکری و جسمی، قانون‌مداری، انعطاف‌پذیری، پرورش ایمان و اعتقاد، کاهش آسیب‌های فردی و اجتماعی،	کاهش آسیب‌ها	
	افزایش اعتماد و دوستی، همدلی، رفتار هموایانه، پذیرش اجتماعی، رشد اخلاق،		
	تسهیل کارها، مهارت‌افزایی، دانش‌افزایی، شکوفایی استعدادها،	پیشرفت و توسعه	
	وجدان و تعهد کاری، تحقق و توسعه تعلیم و تربیت مطلوب، امیدواری، کارآیی و اثربخشی،		
	بهبود کیفیت زندگی،		
		توسعه سبک زندگی مطلوب، همکاری سازنده با دیگران، عقلانی شدن جامعه،	

(منبع: یافته‌های پژوهش)

الگوی پارادیمی که نشان‌دهنده فرآیندها، فعالیت‌ها و نتایج مطالعه و پژوهش است در این بخش ارائه می‌گردد. این الگو شامل شرایط علی، زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها است که در رابطه با پدیده مرکزی و موضوع اصلی مطرح شده‌اند.

شکل ۱- مدل نهایی پژوهش

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر ارائه مدل عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی با توجه به معارف دینی بود که برای دستیابی به این منظور از روش کیفی و نظریه زمینه‌ای استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل استادان دانشگاه، معلمان آموزش و پرورش، روحانیون حوزوی سطح سه و چهار استان اصفهان بودند که از طریق روش نمونه‌گیری هدفمند و به شیوه گلوله برفی تعداد ۱۵ نفر از آنان مورد پرسش و مصاحبه عمیق قرار گرفتند و اطلاعات به دست آمده از آنان در کنار سایر اطلاعات از منابع مرتبط با پژوهش مانند کتب، مقالات و پژوهش‌های تعلیم و تربیت، سبک زندگی و سیره و رفتار معصومین (ع) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

با بررسی اطلاعات به دست آمده از منابع تحقیق و کدبندی آن‌ها در نهایت ۳۱۴ مفهوم اولیه، ۱۳۹ مضمون فرعی و ۱۷ مقوله اصلی تحت عناوین شرایط عالی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهندها و پیامدها جمع‌بندی گردید و در نهایت مدل پارادایمی پژوهش با مقوله هسته «عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی» بر ساخت شد. مضامین اصلی شرایط عالی (اخلاق و معنویت، عدالت، تعلیم و تربیت کاربرد)، شرایط زمینه‌ای (توجه به زیرساخت‌ها، الگوها و مدیریت منابع و محتوا)، شرایط مداخله‌گر (نهادهای همسو، فضای مجازی، سیاست‌های کلی و عوامل محیطی)، راهندها (مشارکت همگانی، برنامه‌ریزی و ترسیم افق آینده و گفت‌وگوسازی) بر ساخت گردید که تحقق شرایط مذکور و انجام اقدامات لازم از طریق راهندها باعث پدید آمدن

آثار و پیامدهایی می شود که در مقوله‌های پیامدها (شکل‌گیری و توسعه سبک زندگی اسلامی، جامعه‌پذیری، کاهش آسیب‌ها و پیشرفت و توسعه) جمع‌بندی شدند.

هسته اصلی پژوهش یعنی «عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد توسعه سبک زندگی اسلامی» بیانگر این مطلب است که عملکرد بهینه تعلیم و تربیت صرفاً به معنای افزایش کمی شاخص‌های تعلیم و تربیت مانند تعداد معلمان، مدارس، دانش‌آموزان و عوامل وابسته نیست، بلکه به این معنا است که باید از نظر کیفی و منابع مورد استفاده مخصوصاً سیره و سبک زندگی معصومین (ع) همراه با فناوری‌های جدید باشد که این بهبود و بهینه شدن تعلیم و تربیت می‌تواند علاوه بر پیامدهای گوناگون موجب تدارک شرایط و زمینه‌های شکل‌گیری و توسعه سبک زندگی اسلامی همراه با توسعه و پیشرفت همه‌جانبه در جامعه شود.

در تبیین نتایج به دست آمده می‌توان گفت که بهینه سازی تعلیم و تربیت مبتنی بر آموزه‌ها و معارف دینی از ابزارها و راهکارهای مهم در توسعه سبک زندگی اسلامی است که باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد و با آموزش آن در سطوح مختلف، سازمان‌ها، نهادهای تعلیمی و تربیتی گام‌های مؤثری برداشته شود. زیرا معارف دینی با داشتن عالی‌ترین مفاهیم تربیتی و اخلاقی منبع مهمی برای توسعه سبک زندگی اسلامی در میان افراد جامعه است.

یافته‌های پژوهش بر اساس نشانگرهای شرایط علی شامل توجه به اخلاق و معنویت، عدالت و تعلیم و تربیت کاربردی است که لازم است برای عملکرد بهینه تعلیم و تربیت مورد توجه قرار گیرند، زیرا اخلاق، معنویت و عدالت از مبانی اصلی تعلیم و تربیت دینی و سبک زندگی اسلامی هستند و همواره در آیات قرآن و سیره معصومین (ع) مانند سیره رضوی مورد توجه قرار گرفتند. در پژوهش پورامینی (۱۴۰۱) نیز به مهمترین مضامین اخلاقی و تربیتی در سیره امام رضا (ع) به عنوان مبانی سبک زندگی اشاره شده است. همچنین بدون شک تنها کسب دانش و اطلاعات در مورد سبک زندگی کافی نیست و باید تعلیم و تربیت کاربردی باشد تا بتوان دانش را در عمل بکار برد. این نتیجه نیز در پژوهش اسدیان و حیدری‌کلجه (۱۴۰۱) اشاره شده است که صرف آگاهی، دانش و اطلاعات از سبک زندگی اسلامی برای توسعه آن کافی نیست و لازم است تا بینش و نگرش، عملکرد و رفتار مناسب نیز آموزش داده شود.

بر اساس مدل برخاسته از اطلاعات تحقیق نشانگرهای شرایط زمینه‌ای شامل توجه به زیرساخت‌ها، الگوها و مدیریت منابع و محتوا است که بدون توجه به آن‌ها بهینه‌سازی تعلیم و تربیت محقق نمی‌شود و تا زمانی که زیرساخت‌های یک اقدام فراهم نباشد، تحقق آن مسئله‌ساز است. بعد از فراهم شدن زیرساخت‌ها منابع و الگوهای متناسب با فرهنگ، ارزش‌ها و اعتقادات از جمله شرایط مهم در بهبود عملکرد تعلیم و تربیت برای توسعه سبک زندگی هستند و این یافته با نتایج پژوهش حیدری (۱۳۹۸) مبنی بر بهره‌مندی از منابع قرآن و سنت و سیره معصومین (ع) به عنوان منابع غنی در تعلیم و تربیت برای توسعه سبک زندگی اسلامی همسو است.

یافته‌های پژوهش در بخش عوامل مداخله‌گر شامل مضامین مهمی چون وجود نهادهای همسو، فضای مجازی، سیاست‌های کلی و عوامل محیطی بودند که می‌توانند در عملکرد بهینه تعلیم و تربیت با رویکرد سبک زندگی اسلامی دخیل باشند. نهادهای همسو همچون نهاد خانواده و مسجد نقش مهمی در بهبودی عملکرد تعلیم و تربیت دارند و می‌تواند با بهبود آن شرایط را برای توسعه سبک زندگی اسلامی فراهم گردانند. در پژوهش امینی و همکاران (۱۳۹۸) پیوند مدارس و مساجد به عنوان یک عامل مهم

زمینه‌ساز در نهادینه سازی سبک زندگی اسلامی است که باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد. زیرا مساجد به عنوان کانون‌های عبادت و خداپرستی مسلمانان هستند.

بر اساس مدل به دست آمده و کدبندی اطلاعات راهبردها در این پژوهش شامل مشارکت همگانی، برنامه‌ریزی و ترسیم افق آینده و گفت‌وگو سازی هستند. مشارکت همگانی به تلاش و همکاری مردم و نخبگان در بهبود فرآیند تعلیم و تربیت و توسعه سبک زندگی اسلامی اشاره دارد. همچنین گفت‌وگو سازی از دیگر راهبردهای پژوهش حاضر است که برای تحقق هدف نامبرده باید آگاهی بخشی و ترویج سبک زندگی اسلامی با برگزاری همایش‌ها، جشنواره‌ها و تقویت گفت‌وگو آن در جامعه انجام شود. این بخش از یافته‌ها با نتایج پژوهش اسماعیلی جوشقانی و همکاران (۱۳۹۸) هم‌سو است که چهار دسته از عوامل شامل عوامل محیطی، فردی، انسانی و نگرش‌ها و ارزش‌ها در شکل‌گیری سبک زندگی اثرگذار هستند.

در نهایت و بر اساس مدل برخاسته از اطلاعات تحقیق نشانگرهای پیامد در این پژوهش شکل‌گیری و توسعه سبک زندگی اسلامی، سهولت جامعه‌پذیری، کاهش آسیب‌ها و پیشرفت و توسعه هستند. در پژوهش رسا و فراهانی (۱۳۹۹) نیز به این نتیجه اشاره شده است که سبک زندگی اسلامی مبتنی بر خدامحوری است و این دیدگاه که در مقابل دیدگاه غربی است، باعث کاهش آسیب‌ها و مسائل می‌شود. با بهبود عملکرد تعلیم و تربیت جامعه‌پذیری افراد بهتر صورت می‌گیرد و تسهیل فرآیند جامعه‌پذیری در جامعه اسلامی به معنای توسعه سبک زندگی اسلامی و هموار نمودن مسیر پیشرفت جامعه است.

با این وجود بررسی نظام‌های مختلف تعلیم و تربیت و رویکردهای مختلف سبک زندگی نشان می‌دهد که درک هر شخص و گروه از انسان و دنیا و نوع جهان‌بینی آن‌ها در کنار منابع و الگوهای برخوردار متفاوت است و در کشورهای اسلامی میزان توجه و اهتمام به تعالیم قران و سیره معصومین (ع) بهینه‌ساز نظام تعلیم و تربیت و شکل‌دهنده سبک زندگی اسلامی در جامعه است. اما روشن است که بهینه‌سازی تعلیم و تربیت بخش مهمی از توسعه سبک زندگی اسلامی است که باید نگاه کاربردی و همه‌جانبه به آن لحاظ شود. بدین ترتیب در راستای نتایج تحقیق پیشنهاد می‌شود تا نقش تعلیم و تربیت با نگاه ویژه به معارف دینی در توسعه سبک زندگی اسلامی توسط نهادها و سازمان‌های مسئول به صورت ویژه مورد توجه قرار گیرد و میزان بهره‌مندی از دانش، اطلاعات، سبک زندگی و سیره معصومین (ع) در میان منابع تعلیم و تربیت و توسعه و سرمایه‌گذاری‌های سبک زندگی اسلامی ارتقا یابد.

ملاحظات اخلاقی

- ✓ پیروی از اصول اخلاق پژوهش
- ✓ اصول اخلاق پژوهش در این مقاله رعایت شده است.

حامی مالی

این مقاله فاقد حامی مالی بوده است.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان مقاله به صورت همکاری و مشارکت در بخش‌های مختلف توسط نویسندگان انجام شده است.

تعارض منافع

این مقاله فاقد تعارض منافع است.

منابع

۱. ابراهیمی، کریم؛ پرکان، حسین؛ برزگر بفرویی، کمال (۱۴۰۰). «مختصات راهبردی الگوی سبک زندگی اسلامی»، مطالعات الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی، ۹ (۳)، ۱۹-۸۴-۱۱۸.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۷۸). *عیون اخبار الرضا(ع)*، جلد اول، تهران: جهان.
۳. ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۱۷). *عیون اخبار الرضا(ع)*، جلد ۱ و ۲، ترجمه آقاجفی اصفهانی، اصفهان: نبوغ.
۴. استراوس، آنسلم؛ کوربین، جولیت (۱۴۰۱). *مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای*. ترجمه ابراهیم افشار. چاپ دهم. تهران: نی.
۵. اسدیان، سیروس و حیدری کلجه، نیر (۱۴۰۱). «تأملی بر وضعیت سبک زندگی اسلامی - ایرانی دانشجویان دانشگاه شهید مدنی آذربایجان»، مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۱۳(۲۶)، ۱۸۹-۲۱۵.
۶. اسماعیلی جو شقانی، محمد؛ اسفیدانی، محمدرحیم و شاه‌حسینی، محمدعلی (۱۳۹۸). «طراحی مدل نوین سبک زندگی ایرانی - اسلامی با روش گرند توری»، نشریه علمی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۹(۳)، ۸۹-۱۱۴.
۷. امام رضا(ع)، علی بن موسی (۱۴۰۶ق). *فقه منسوب الی امام الرضا(ع)*، چاپ اول، مشهد: موسسه آل‌البیت.
۸. امینی، سیدجواد؛ ناظمی اردکانی، مهدی؛ گودرزی، غلامرضا و خسروی سهل‌آبادی، ابوالقاسم (۱۳۹۸). «پیوند مساجد و آموزش و پرورش به عنوان عامل مهم زمینه‌ساز در نهادینه سازی سبک زندگی اسلامی»، فصلنامه علمی مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۳(۱۰)، ۲۹۰-۲۵۱.
۹. پاینده، ابوالقاسم (۱۳۸۲). *نهج الفصاحه*، اصفهان: خاتم‌الأنبیاء.
۱۰. پورامینی، محمدحسین (۱۴۰۱). *بر مدار آفتاب: سبک زندگی بر مدار حیات رضوی*، چاپ ششم، مشهد: زائر رضوی.
۱۱. تمیمی آمدی، عبدالواحدین محمد (۱۳۶۶). *غررالحکم و دررالکلم*، قم: دفتر تبلیغات حوزه علمیه.
۱۲. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۹۱). *مفاتیح الحیات*، قم: اسراء.
۱۳. حاجی ده‌آبادی، محم علی (۱۳۷۷). *درآمدی بر نظام تربیتی اسلام: قم: مرکز جهانی علوم اسلامی*.
۱۴. حسین پور، رضا، بلالی اسکویی، آریتا و کی‌نژاد، محمدعلی (۱۳۹۶). «تبیین سبک زندگی اسلامی (رضوی) و بیان راهکارهایی در جهت تداوم آن در جامعه ایران»، نشریه فرهنگ رضوی، ۵(۱۹)، ۷-۴۰.
۱۵. حسین زاده، خدیجه؛ موسوی باردثی، سیداحمد؛ ماهرزاده، طاهره؛ تقی‌لو، زینب (۱۴۰۲). «مؤلفه‌های تمدن ساز سبک زندگی در حوزه مصرف از منظر مقام معظم رهبری (مدظله)»، مطالعات الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی، ۱۱(۱)، ۲۵-۷.
۱۶. حسینی زاده، سیدعلی (۱۳۸۸). *سیره تربیتی پیامبر(ص) و اهل بیت (ع)*، جلد اول، چاپ ۷، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۱۷. حیدری، علی جمعه (۱۳۹۷). «نقش تعلیم و تربیت در سبک زندگی اسلامی»، نشریه نورالمصطفی(ص)، ۴(۶)، ۷۴-۹۹.
۱۸. داودی، محمد و حسینی زاده، علی (۱۳۹۳). *سیره تربیتی پیامبر(ص) و اهل بیت (ع)*، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۱۹. درخشه، جلال و صفائیان، میثم (۱۳۹۶). «نقش عوامل مؤثر بر سبک زندگی ایرانیان در راستای دستیابی به اهداف برنامه چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴»، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۶(۲۰)، ۱۰۱-۱۱۹.
۲۰. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳). *لغت نامه دهخدا*، تهران: دانشگاه تهران.
۲۱. ر سا، امید و فراهانی، محمد (۱۳۹۹). «تبیین علل تفاوت سبک زندگی اسلامی با سایر سبک‌های زندگی از دیدگاه قرآن کریم»، نشریه مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی، ۳(۱)، ۵-۱۷۹-۲۱۰.
۲۲. شمشیری، بابک و شاهسینی، شهرزاد (۱۳۹۳). *مباحثی در جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*، شیراز: آوند اندیشه.
۲۳. صالحی، وحید؛ شریفی، منصور؛ کریمیان، حبیب‌الله (۱۴۰۰). «عوامل مؤثر بر سبک زندگی پایدار و رویکردهای طراحی و ارزیابی سیاست‌ها و اقدامات»، مطالعات الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی، ۹(۱)، ۱۷-۲۱۹-۱۹۱.

۲۴. صفری مهجن آبادی، محمد؛ شاهسني، شهرزاد و زارعی، عاطفه (۱۳۹۸). «بررسی سیر تاریخی تعلیم و تربیت در ایران و نقاط قوت و ضعف آن در سه دوره باستان، اسلامی و معاصر»، آموزش پژوهی، ۵(۱۷)، ۳-۵۳.
۲۵. طبرسی حسن بن فضل (۱۴۰۶). مجمع البیان، بیروت: دارالمعرفه.
۲۶. طوسی، محمدبن حسن (۱۴۱۴). الامالی، چاپ اول، قم: دارالتفاهه.
۲۷. عظیم‌زاده اردبیلی، فائزه و حمیدی‌پور، معصومه (۱۳۹۳). «سازوکارهای حمایتی از تربیت کودک در آموزه‌های دینی با تأکید بر سیره رضوی»، فرهنگ رضوی، ۲(۵)، ۱۶۷-۱۴۱.
۲۸. علاقه‌بند، علی (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، تهران: روان.
۲۹. فروزش، سجاد و محسنی‌زاده، معصومه (۱۳۹۳). «مؤلفه‌های تربیت دینی و روش‌های آن در سبک زندگی امام رضا (ع)»، مجموعه مقالات همایش ملی سبک زندگی در فرهنگ رضوی، صص ۴۴۴-۴۵۱، مشهد: بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی.
۳۰. فیضی، مجتبی (۱۳۹۲). «درآمدی بر سبک زندگی اسلامی»، ماهنامه معرفت، ۲۲(۱۸۵)، ۲۷-۴۲.
۳۱. کلین، محمدبن یعقوب (۱۴۰۷ق). الکافی، چاپ ۴، محقق و مصحح: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، تهران: دار الکتب الإسلامیه.
۳۲. کاویانی، محمد (۱۳۹۰). «کمی سازی و سنجش سبک زندگی اسلامی»، مجله روان‌شناسی و دین، ۴(۲)، ۲۷-۴۴.
۳۳. محسنی تبریزی، علیرضا. (۱۳۹۵). روش تحقیق کیفی در مکاتبات تفسیری، تهران: اطلاعات.
۳۴. مصوبه مبانی، اصول و الزامات پیاده سازی برنامه جامع سبک زندگی اسلامی - ایرانی (۱۴۰۱)، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی، مصوبه جلسه ۸۷۲ مورخ ۱۴۰۱/۸/۱۰.
۳۵. مقدم، ابوالفضل؛ کمالیان، امین‌رضا؛ اورعی یزدانی، بدرالدین؛ کرد، باقر؛ روشن، سیدعلی (۱۳۹۵). «تبیین و طراحی الگوی مدیریت منابع انسانی کارآفرینانه: رویکرد داده بنیاد (مطالعه‌ای در صنعت برق، گروه شرکت‌های ایران ترانسفو)»، فصلنامه بهبود مدیریت، ۱۰(۴)، ۱۵۷-۱۲۳.
۳۶. نجاران، میثم؛ بهرام‌زاده، حسینعلی؛ سامانیان، مصیب (۱۴۰۰). «الگوی جامع عملکرد سازمانی ذیل مثلث مفهومی زیرساخت (با مروری از آرای تقدم اسلامی بر نظریات مؤخر مدیریت دانش)»، مطالعات الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی، ۹(۱)، ۶۹-۱۰۰.
۳۷. یوسف‌زاده، حسن (۱۴۰۱). «بسامدی واژگان مرتبط با سبک زندگی در قرآن کریم»، مطالعات الگوی پیشرفت ایرانی اسلامی، ۱۱(۲)، ۲۶-۱۰۵-۱۲۸.
۱. Adler, A. (۱۹۵۶). *The Individual Psychology of Alfred Adler*. New York: Basic Books Inc
  ۲. Corbin, J. & Strauss, A. (۲۰۰۸). "Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (3rd Ed)", *Thousand Oaks, CA: Sage*.
  ۳. Downing, S.M. (۲۰۰۴). "Reliability: on the reproducibility of assessment data", *Medical Education*, ۳۸(۹): pp. ۱۰۱۲-۱۰۰۶.

Model of the Optimal Performance of Education and Training with the approach of Developing the Islamic lifestyle based on the data theory of the Foundation

Abstract

The aim of the current research was to present the optimal performance model of education and training with the approach of developing Islamic lifestyle with regard to religious education. Qualitative research method was done with foundational data theory. The statistical population of the research was all university professors, education teachers, third and fourth level seminary clergy in Isfahan province, who were selected in a theoretical and purposeful way using the snowball method. In this research, the information reached theoretical saturation by conducting 13 interviews, which continued until the 15th person for more certainty. Information was analyzed in three stages of open, central and selective coding. The findings of the research included 17 main categories and 139 subcategories, which are indicators of causal conditions (morality and spirituality, justice, applied education and training), contextual conditions (paying attention to infrastructures, models and managing resources and content), intervening conditions (social institutions, virtual space, general policies and environmental factors), strategies (public participation, planning and drawing the future horizon, discourse creation), consequences (formation and development of lifestyle Islam, socialization, damage reduction and progress and development) were summarized and built and with the central core of the research "optimal performance of education and training with the approach of developing Islamic lifestyle" the paradigmatic model of the research was formed. The present model represents the necessary conditions, causes, factors and necessities, which in order to obtain the desired results, all the effective indicators must provide the consequences of this by adopting the necessary measures and strategies.

Key words:

optimal performance, Education and training, Islamic lifestyle, Theory of the Foundation